

T r í p t i c

d'arquitectura

catalana

1995

TRIPTYCH OF CATALAN ARCHITE

In June 1985 Quaderns published a double issue entitled "1975-1985: Ten Years of Catalan Architecture". The issue proposed a reflection on the then recent architecture produced in the country, starting with the origins of political change in 1975: the transformation of the political context, new relationships between architecture and the authorities and the projects arising from these relationships constituted the main lines of argument of a reading tempered by a certain critical view of the initial enthusiasm.

Ten years have now passed since the publication of that special issue and twenty since the historical-political circumstances which originated it.

The present moment coincides, furthermore, with the fiftieth anniversary of the journal

—a publication whose main objective has always been to foster, from a necessarily critical standpoint, the correct diffusion of local architectural production. It seems, therefore, that we are obliged once again to take up the theme, namely the current situation of architecture produced in this country, which today must face a major qualitative change with regard to the conditions of a decade ago:

- a "semantic" change with regard to the references, models and instruments which then characterised most projects;
- as well as a "tactical" change regarding the figure of the architect and his (new) professional profile.

This present issue sets out to analyze the present-day panorama of our architecture and the new parameters which define it through a broad selection of constructed works, critical essays and opinions which together hopefully reflect what might be considered the current "state of the question".

The relatively extensive nature of the selection, as well as the multiplicity of viewpoints and consequently the inevitably limited space in which projects and ideas are presented, reveal the priority which has been given to the description of a universe accepted beforehand as being especially complex and varied. Works, ideas and proposals which reflect a particular moment of hesitancy in the face of relatively new phenomena and in turn point out the dangers involved in continuing to pose simply from habit questions which until very recently were considered self-evident:

- questions such as that of identity; whether it makes any true sense to continue grouping under the same common denominator, "Catalan architecture", a set of increasingly less homogenous and less cohesive works;
- questions of method: the underlying fragility of criteria when it persists in classifying an increasingly mutable and evanescent reality on the basis of hallowed disciplinary criteria (typology, style, form...);

- more strategic questions which allude to the new conditions in which architecture will evolve: the role of public works, contact with the production field, technical and instrumental research, exploration of emerging spheres of action, the transformation of the labour market, the necessary recycling of training and so on; decisive parameters when it comes to describing the new framework in which the profession is inscribed.

The themes of context and identity, of production analysis or of analysis related above all to the new professional situation thus comprise three main areas of reflection ("qualification / classification / characterisation") which more or less implicitly structure the present issue, shaping a virtual "triptych" which we set out to analyze on the following pages.

El juny de 1985 Quaderns va presentar un número doble titulat **1975-1985:**

DEU ANYS D'ARQUITECTURA CATALANA

El número proposava una reflexió sobre la producció arquitectònica, aleshores recent, realitzada al país, iniciant el recorregut en els orígens del canvi polític de 1975: la transformació del context polític, la discussió sobre les noves relacions arquitectura-Administració i l'anàlisi de l'esforç projectual generat constituïen les principals línies argumentals d'una lectura no desproveïda d'un cert to crític en relació amb els entusiasmes inicials.

Ara es compleixen deu anys de l'aparició d'aquell número especial i vint del moment històric i polític que estava en el seu origen, i això coincideix amb el 50è aniversari d'aquesta mateixa revista -una publicació, el repte de la qual ha estat, precisament, intentar propiciar la correcta difusió de la producció local des d'un necessari posicionament crític.

Sembla, doncs, obligat, reprendre novament un tema —el del present de l'arquitectura produïda al nostre país—, enfrontat avui amb un fort canvi qualitatiu en relació amb les condicions que el van emmarcar fa una dècada:

- un canvi semàntic pel que fa a les referències, els models i els instruments que van caracteritzar aleshores la majoria dels intents d'emprendre un projecte.

- però també un canvi tàctic en relació amb la figura mateixa de l'arquitecte i el seu (nou) perfil professional.

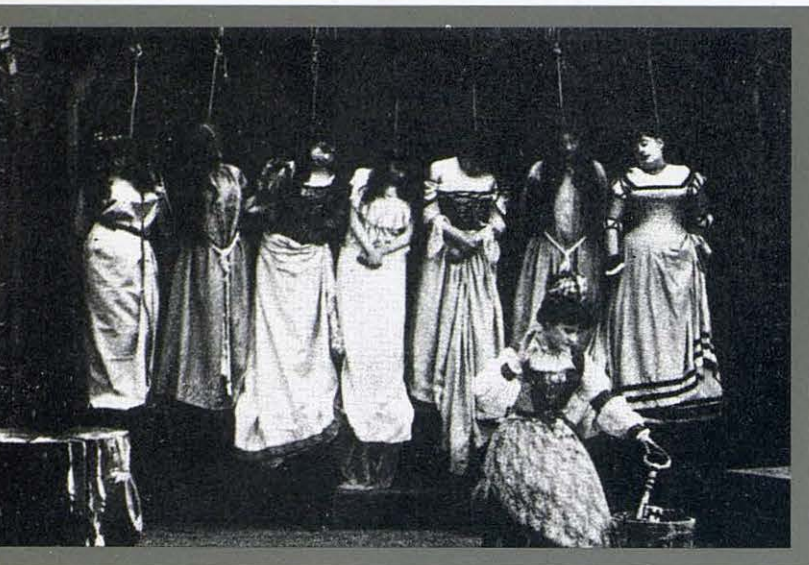
Aquest número vol analitzar el panorama recent de la nostra arquitectura i els nous paràmetres que la defineixen mitjançant una àmplia selecció d'obres construïdes, assaigs crítics i opinions diverses, susceptibles de reflectir el que podria considerar-se l'actual "estat de la qüestió".

El caràcter relativament extens de la selecció, així com la multiplicitat de punts de vista —i, per tant, l'espai forçosament sumari en el qual s'han presentat projectes i idees—, mostra la prioritat que s'ha atorgat a la descripció d'un univers acceptat, d'antuvi, com a especialment complex i variat; obres, idees, propostes que tradueixen un moment particular de dubte davant de fenòmens relativament nous i assenyalen alhora la dificultat de continuar plantejant des del simple hàbit qüestions que fins fa ben poc es consideraven evidents:

- qüestions com la de la identitat; la de l'autèntica pertinència de continuar reunint sota un denominador comú —"arquitectura catalana"— un conjunt cada vegada menys cohesionat i homogeni,
- qüestions de mètode: l'ínfima fragilitat de la crítica a l'hora de continuar classificant amb criteris obstinadament disciplinaris (tipologia, estil, forma...) una realitat cada vegada més mutable i evanescent,

- o qüestions més estratègiques que al·ludeixen a les noves condicions en les quals es desenvoluparà l'activitat arquitectònica: el paper de l'obra pública, el contacte amb el camp de la producció, la recerca instrumental i tècnica, l'exploració dels àmbits d'acció emergents, la transformació del mercat laboral o el reciclatge necessari de la formació...; paràmetres decisius a l'hora de descriure el nou marc en el qual s'inscriu la professió.

El tema del context i de la identitat, el de l'anàlisi de la producció o el relacionat preferentment amb la nova situació professional constitueixen, així, els tres grans àmbits de reflexió ("qualificació/classificació/caracterització...") que, d'una manera més o menys implícita, han tendit a estructurar el present número, configurant així un tríptic virtual que pretén ser analitzat a continuació.

"Barbe Bleue". Georges Méliès, 1901

I. QUALIFICATION: CONTEXT, RELATIONSHIP, IDENTITY

In a famous scene from Georges Méliès' film "Bluebeard," a row of women's corpses appears hanging from a metal bar which strings the trophies together, thus converting them into simple episodes in a continuum of macabre acts. The horror of the scene lies not so much in the crime, the setting or the particularly grotesque characters but rather in the fact that what were once individual human beings have suddenly become undifferentiated components of a homogenous whole.

A certain canonical interpretation of architecture produced in Catalonia has tended also to present the production of each moment as part of a single, perennial, never-ending discourse which is the object of successive reformulations (like St. Hubert's famous dagger, referred to elsewhere in this issue, the handle and blade of which were replaced by the faithful who, nonetheless, continued to believe in its apparently intact properties).

This constant self-regeneration of a similar collective identity, perpetuated through time regardless of any formal vicissitudes, has shaped the main narrative thread of a reading in which the search for a personal, specific "modus operandi," evaluation of an emulative training (in which the comforting figure of the "master" plays a prominent role), or the will to foster a communion with the metier (above more or less individualistic whims) would constitute the normal driving chains whose mission is to ensure the "continuity of the discourse".

The Numantian combat against an invisible enemy —the feared "heresy" from foreign parts— has propitiated for years and on different fronts the advocacy of a specificity directed towards creating an atmosphere of harmonious continuity based on the historical legacy of the context.

A context whose reshaping would be entrusted to the narrative load of gently eclectic forms of architecture with enough cultured "winks of the eye" to foster an image of topicality but also with a sufficient dose of nostalgia to recall former civic paradises.

I. QUALIFICACIÓ: CONTEXT, RELACIÓ, IDENTITAT

En una famosa escena de la pel·lícula "Barba Blava" de Georges Méliès, un enfilall de cadàvers femenins apareix penjant d'una barra metàl·lica que uneix els trofeus i els converteix així en simples episodis d'una acció macabra i continuada.

El més terrible de la imatge rau no tant en el crim, l'escenari o els personatges (particularment grotescs), com en aquesta acumulació d'uns cossos abans individuals i, de sobte, reduïts a peces indiferenciades d'un conjunt homogeni. Una determinada interpretació canònica de l'arquitectura produïda a Catalunya ha tendit també a presentar la producció de cada moment com una part d'un discurs únic -perenne i continuat-, objecte de successives reformulacions (com aquella famosa daga de Sant Hubert —ja esmentada alguna vegada en aquestes mateixes pàgines—, el mànec i la fulla de la qual eren substituïts pels fidels sense que aquests, però, deixessin de venerar-ne unes propietats aparentment intactes).

Aquesta autoregeneració constant d'una mateixa identitat col·lectiva, perpetrada al llarg del temps més enllà de qualsevol vicissitud formal, ha conformat el fil narratiu principal d'una lectura en què la recerca d'un modus operandi propi i específic, la valoració d'un aprenentatge emulador (en el qual destaca la figura reconfortant del "mestre") o la voluntat d'afavorir una comunió processal lligada a l'ofici (per sobre de les vel·leïtats més o menys individualistes) constitueixen les corretges de transmissió habituals destinades a garantir la "continuitat del discurs". El combat numantí davant d'un enemic invisible —el de la temuda "fagocitació" vinguda de l'exterior— ha propiciat, durant anys i en diversos fronts, aquesta reivindicació d'allò específic, dirigida a instaurar una atmosfera de continuïtat harmònica amb les herències històriques del context.

Un context, la refiguració del qual es confiava a la càrrega narrativa d'unes arquitectures suaument eclèctiques amb les pertinents aclucades d'ull cultes per propiciar una imatge d'actualitat, però també amb la suficient dosi d'evocació per rememorar paradisos cívics enyorats.

In recent years we have witnessed a growing challenge to these long-encouraged values. The rapidly increasing consumption of imported images and acceptance of a culture of exchange, the reformulation of the "idea" and of the "concept" above "suitability" and "metier," the discovery of new landscapes far removed from local Arcadias and the evidence of new typological challenges beyond the domestic scale constitute some of the factors of change in the face of which the creative entrenchment of a contextualist architecture based on the process tradition and semantic cohesion comes unexpectedly up against a crisis.

Considerable international attention paid over the last ten years to architecture located in Catalonia seems paradoxically to have coincided with the progressive dissolution of those properties which, until the beginning of the eighties, made it possible to consider, with greater or lesser rigour, the term "Catalan architecture" as a homogenising qualifier with which to characterise the apparent (and accepted) communion of interests of a whole collective, oriented principally towards fostering a private, specific and differentiated way of working. By contrast, the end of the century is approaching under the sign of a rapid increase in crossbreeding, in terms both of settings and of cultural proposals, open to messages which are no longer essentialist, continuous and perennial but rather dynamic, mixed and evanescent. A situation of feverish exploration is being created, prone more to individual than to collective inquiry: trial and error, verification or intuition, often only a synthesis of a particular moment of search.

The consolidation of a number of individual "fringe" careers and the emergence of new (and novel) teams no longer characterised by the yearning for a specific "school" or by their constituting elite groups akin to a certain local "intelligentsia" have favoured the development of autonomous, decohesive creative approaches detached from any cultural mediation and from the need for stimuli from outside the project itself. These dynamics point towards the existence of a panorama which is becoming progressively more diffuse and disjointed. We might, therefore, ask ourselves whether it is still possible to apply with even a modicum of logic a term as ambiguous as "Catalan architecture".

As an accepted appellation contrôlée?

Assigning architectural production simply to a geographical location implies, of course, a certain accepted conventionalism, since this location is not necessarily conceived as the only frame of reference. Possibly, however (once criteria of identity with or belonging to a "collective" culture have been surpassed), we might continue to admit the evidence of a major degree of connection "by proximity" in which "cosmopolitan ambition" and "localist whims" would merge in a strange mixture where correspondence with the outside world becomes compatible with a certain attention (part curious, part anxious and part nosy) paid to experiences closer at hand.

This would continue to configure a particular common framework of relationships in which the age-old desire to form part of a "family structure" would give way today to a subtle network of exchanges and communication as a result of cohabitation and proximity rather than of "kinship" or coexistence.

A framework in which, despite everything, many common parameters would persist more through inertia and imposition than through a cultural will in the strict sense (laws and regulations to be obeyed, reference typologies and programme organisations, available construction techniques and materials, duly sanctioned instrumental and compositional mechanisms...) which hinder true autonomous development and true qualitative advancement in the architecture of this country.

En els darrers anys hem assistit a la creixent contestació d'aquests valors, llargament encoratjats. El consum accelerat d'imatges importades i la valoració d'una cultura de l'intercanvi, la reproposició de la "idea" i el "concepte" per sobre de l'"adequació" i l'"ofici", el descobriment de nous paisatges lluny de les arcàdies locals o l'evidència de nous reptes tipològics situats més enllà de les escales domèstiques, han constituït factors de canvi davant els quals l'atrinxerament creatiu en una arquitectura contextualitzada, basada en la tradició processal i la cohesió semàntica, s'ha mostrat inesperadament en crisi. La gran atenció internacional manifestada per l'arquitectura localitzada a Catalunya en els darrers deu anys sembla que hagi coincidit així, paradoxalment, amb la progressiva dissolució de les propietats que fins a principis de la dècada passada permetien considerar amb més o menys rigor el terme "arquitectura catalana" com un qualificatiu homogeneïtzador per caracteritzar l'aparent i acceptada comunió d'interessos de tot un col·lectiu orientat prioritàriament a afavorir una manera de fer particular, específica i diferenciada.

Aquest final de segle es presenta, contràriament, sota el signe d'un mestissatge accelerat —tant en els escenaris com en les apostes culturals—, obert a l'aparició de missatges ja no essencialistes, continus, perennes, sinó dinàmics, barrejats i evanescents: una febril situació d'exploració més procliva a inquietuds individuals que no col·lectives: assaigs, comprovacions o intuïcions, moltes vegades només síntesis conjunturals d'un determinat moment de recerca.

La consolidació d'algunes trajectòries individuals "al marge", així com la incorporació de nous equips no emmarcables en l'enyorança d'una determinada "escola" o en grups d'elit afins a determinada *intelligentsia* local, ha afavorit el desenvolupament d'apostes creatives, autònomes i desconnexives, deslligades ja de qualsevol mediatització cultural i sense necessitat de motivacions externes al propi projecte. Dinàmiques que assenyalen l'evidència d'un panorama progressivament difús i disgregat, en el qual ens podem preguntar fins a quin punt continua essent avui pertinent emprar amb un mínim de lògica un terme tan ambigu com el d'"arquitectura catalana". Com a denominació d'origen acceptada? Evidentment, existeix un determinat convencionalisme assumit a l'hora de remetre una producció conjuntural a la simple referència d'un marc geogràfic que ja no pot concebre's necessàriament com a únic escenari relacional. Però, possiblement, superats ja els criteris d'identitat o pertinença a una cultura col·lectiva, es pot seguir admetent l'evidència d'un cert grau de connexió important "per proximitat", en el qual "ambició cosmopolita" i "vel·leïtat localista" es confondrien en una barreja estranya i particular, on compatibilitzar la correspondència amb l'exterior amb una determinada atenció (entre curiosa, inquieta i xafardera) al seguiment d'aquelles experiències més pròximes.

Es continuaria conformant així un particular marc comú de relacions, en el qual, en qualsevol cas, l'antiga voluntat d'integració en una "estructura familiar" deixaria pas avui a un subtil entramat d'intercanvis i comunicació, més per cohabitació i veïnatge que no per "parentesc" o convivència.

Un marc en el qual, per altra banda, encara continuarien presents molts paràmetres comuns, més per inèrcia i imposició que per una estricta voluntat cultural (lleis, normatives i ordenances de compliment obligat, tipologies i organitzacions programàtiques de referència, materials i tècniques constructives a l'abast, mecanismes instrumentals i compositius degudament sancionats...) que impedeixen assenyalar un desenvolupament autònom autèntic —i eventualment un autèntic salt qualitatiu— en l'arquitectura produïda en el nostre entorn.

II. CLASSIFICATION:

CRITERIA FOR AN ANALYSIS

It would, therefore, seem difficult to contemplate the whole of this fractal universe in transformation by using the canonical instruments of a disciplinary criticism which still rely upon the hypothetical coherence of categories. That dissection into closed, rigid categories with which to classify with the meticulousness of entomologist names, works and careers appears today as an increasingly uncertain path along which to travel through a multiple, dynamic and by now hardly codifiable reality.

Nevertheless, and despite this assumed theoretical weakness, on presenting this itinerary we still rely on a certain structuring capacity when it comes to imposing on itineraries an order which goes beyond a simple juxtaposition of effects, a mere fashion parade. Now that we intuitively perceive the ineffectiveness of those classifications based on typological, stylistic and formal judgments, still valid only a decade ago, the question to be asked now is: On the basis of what criteria must we examine the complex network of impulses within which the contemporary project is debated? In the space of a few years we have witnessed a switch of attention in the project field. If much of the last two decades has been characterised by the ideological triumph of a line directed towards defending the re-proposal of the traditional city as paradigm of a longed-for "civic space" (in which "housing," "schools," "public space" and so on would still constitute sufficiently explicit reference typologies when it comes to qualifying reality); today we are suddenly faced with a less familiar, more ambiguous landscape which affects programmes, scenarios, scales and creative search which would be difficult to synthesise in typological or formal reference codes.

Beyond the already commonplace move from the centre to the periphery, we are aware today of the existence of a changing, vague territory in movement related to dynamic, mutant processes rather than to formal landscapes, that is, the historical city or the modern suburb. Atonal movements which no longer have anything to do with the secular, autobiographical construction of the place, with that continuity —urban, constructional, typological and grammatical— in which the concept of city would appear as the

II. CLASSIFICACIO:

CRITERIS PER UNA ANÀLISI

Sembla difícil, doncs, pretendre abastar tot aquest univers fractal en transformació amb els instruments canònics d'una crítica disciplinària confiada encara en la hipotètica coherència de les categories; aquesta taxidermització de l'actualitat en etiquetes tancades i rígides, des de les quals classificar, mitjançant petites disseccions d'entomòleg, noms, obres i trajectòries, apareix avui com un camí cada vegada més incert a l'hora de recórrer una realitat múltiple, dinàmica i ja escassament codificable.

Amb tot, i malgrat aquesta assumida debilitat teòrica, el recorregut que aquí es presenta confia encara en determinada capacitat estructuradora a l'hora de dotar els itineraris d'un ordre més enllà de la simple juxtaposició d'efectes, de la mera passarel·la de moda o de la desfilada de temporada. Un cop intuïda la ineficàcia d'aquelles classificacions basades en judicis tipològics, estilístics o formals (encara vàlides fa a penes una dècada), ens podem preguntar amb quins criteris s'ha d'abordar avui el complex entramat d'impulsos en els quals es debat el projecte contemporani.

En pocs anys hem assistit, en efecte, a un canvi d'atenció en l'escenari dels projectes. Si una bona part de les dues darreres dècades s'havia caracteritzat pel triomf ideològic de certa línia dirigida a defensar la reproposició de la ciutat tradicional com a paradigma d'un "espai cívica" enyorat i per refigurar (en la qual "habitatges", "escoles", "espais públics", etc. constituïen encara tipologies de referència suficientment explícites a l'hora de qualificar la realitat), avui assistim de sobte a l'evidència d'un paisatge menys familiar, més ambigu, que afecta programes, escenaris, escales i inquietuds difícilment sintetitzables en codis tipològics o formals de referència.

Més enllà del ja tòpic desplaçament del centre a la perifèria, avui som conscients de l'existència d'un territori canviant, difús, en moviment, que, més que a paisatges formals —la ciutat històrica o el suburbi modern—, es pot remetre a processos dinàmics i mutants. Moviments atonals que no tenen ja res a veure amb la secular construcció autobiogràfica del lloc: amb aquella continuïtat —urbana, constructiva, tipològica i gramatical—, en què el concepte de ciutat apareixia com el resultat de l'evolució coherent, de la permanència d'unes preteses invariants determinades.

Figura i territori. Fotogrames de "Paris, Texas". Wim Wenders, 1984
Figure and territory. Images of "Paris, Texas". Wim Wenders, 1984

result of coherent evolution, of the permanence of a set of specific assumed invariables. A new urban-territorial space is emerging today from the strength and neutrality of those systems destined to structure it and from the forcefulness of those arrhythmic, syncopated operations destined to characterise it. A space no longer approachable from domestic stocks of form but from the invention of new structural mechanisms destined to redefine interstitial realities, border spaces, residual land, large open reserves or recovered voids. Limits, cuts, scratches, fragments... In short, the stumps of an incomplete body which reveal the ever increasingly orthopaedic nature of contemporary architecture. An "artificial" condition which, unlike classical thought in which all supplements would still be conceived in the likeness of an apparently unalterable former reality, would make a "resistance mechanism" out of all kinds of supplement in complicity with the body on which it acts but not necessarily in symbiosis with it: an increasing trend in the contemporary project to be a freely "self-generated" artifact though connected, more or less like a guest, to a host reality which is tense, torn or simply banal. The status of the architectural object and of the project discourse would thus be altered, it being no longer possible to establish a clear distinction between them. The fact that it is impossible to tie this alteration down in the form of "models" would tend to lead present-day architecture towards a situation of constant indiscipline, of reaction — unpredictable and individual — which takes visible form as the rebellion of the unexpected and the surprising, in which it seems that neither formal nor functional limits can be established with clarity. Comprehension of the urban phenomenon would thus lead to a determined stance in favour of the more generalist idea of place. From a dwelling to a metropolis, from a fragment of tissue to a limit space, the place would no longer constitute a protective wrapping or a secure frame of reference but rather an incomplete, latent reality destined to be restructured by an architectural act which would not restrict itself simply to "extending the body"; rather it would be conceived as an active, functional supplement, self-governed and able at the same time to sustain and extend an ever more fragile host.

Recognition of some of these **places**

Un nou espai urbanoterritorial es manifesta avui des de la força i la neutralitat dels sistemes destinats a estructurar-lo i des de la contundència de les operacions, arítmiques i sincopades, destinades a caracteritzar-lo. Un espai ja no abordable des dels bagatges domèstics de la forma, sinó des de la invenció de nous mecanismes estructurals destinats a redefinir realitats intersticials, espais de límit, sòls residuals, grans reserves lliures o buits recuperats. Límits, talls, estrips, fragments... Munyons, en definitiva, d'un cos incomplet, que permeten evidenciar la progressiva condició ortopèdica de l'arquitectura contemporània. Una condició "artificial" que —a diferència del pensament clàssic, en què qualsevol suplement es concebia encara a imatge i semblança d'una realitat anterior aparentment inalterable— faria de qualsevol suplement un "mecanisme de resistència" en complicitat amb el cos en què actua, però no forçosament en simbiosi harmònica amb ell; una tendència progressiva del projecte contemporani de constituir-se en artefacte lliurement "autogenerat", encara que en connexió (més o menys comensalista) amb una realitat amfitriona sotmesa a tensions, estripada i molts cops excessivament banal. L'estatus de l'objecte arquitectònic i del discurs projectual queda alterat així i ja no es pot establir cap distinció clara entre aquests. La impossibilitat de concretar aquesta alteració en "models" tendiria a portar l'arquitectura actual cap a una contínua situació d'indisciplina, de reacció —imprevisible i individual— plasmada en la rebel·lió de l'insòlit, del sorprenent, on ni els límits formals, ni els límits funcionals semblen poder establir-se amb claredat.

La comprensió del fenomen urbà deixa pas, així, a una posició decidida a favor de la idea més generalista de lloc. Des d'una estança fins a una metròpoli, des d'un fragment de teixit fins a un espai de límit, el lloc no constitueix ja una envoltant de protecció o un marc de referència segur, sinó una realitat incompleta, latent, destinada a ser reestructurada per una acció arquitectònica que no es limita simplement a "estendre el cos", sinó que es concep com un suplement actiu i funcional regit per ell mateix; capaç de sostenir i estendre, alhora, un amfiteatre cada vegada més fràgil.

El reconeixement d'alguns d'aquests **llocs** com a àmbits d'acció, el potencial dels quals no es verificaria ja des de la simple observació erudita d'allò existent, sinó des del

as ambits of action whose potential is verified not from simple erudite observation of what already exists, but from the verification of their latent project capacity will structure the itinerary through the works presented here. Places, scenarios, encountered landscapes in which it is possible to recognise this fragile emergent reality and the new conditions which can be related to it:

- In certain projects the programme would be the main encounter framework. Paradoxically, an immaterial, abstract, non-physical scenario which nonetheless is characterised by a multitude of formal solicitations: determining parameters when it comes to planning individual architectural projects in the face of the conditioning character of "layouts" (typologies, volumes, organisational charts) which are increasingly systematized and prone to standardisation. Programmes understood as ever more stipulated "places" in common in which the challenge is (here also) to make astute functional alterations to a set of initial, excessively-codified, conditioning factors.
- In other experiences, the main place of encounter would be the notion of the considered landscape; semi-natural ambits or geographies in latent metamorphosis tackled on the basis of direct work with a landscape converted into raw material, into an instrumental possibility able to propitiate new spatial, and consequently architectural, experiences in a variety of topographies: reliefs and cuts, border lands or lands where greenery is a major presence which would support, respectively, different though related formal universes made of precise though flexible interventions. Unexpected modelling of or cuts in the ground; manipulated open spaces; frozen, "crystallised" movements; infiltrated particles; linking pieces —bridges— or unexpected about-turns in building would constitute interventions inserted into a set of complicities called upon to transform on the basis of a particular balance between the omitted and the occupied —between the empty and the full— a reality which no longer relies solely on aedilic geometry.
- The new metropolitan scenario, that of perimetric, limit areas in which the displacement and the dissolution of the new city is most clearly visible, would constitute in other projects the main place of work. Nodes, articulations, activity supports or large containers would thus appear linked by a profuse interrelated network which would have evolved from former specialised structures to an indispensable interconnection between support systems and flows which, through these systems, set up situations of fusion and exchange. Mechanisms of activity, stock or transfer whose structure would allude to dimensional considerations (on "another scale") particularly sensitive to the forces of mobility, communication and new perception.
- Other experiences, by contrast, allude to far more prefigured places. Places characterised by pre-existence, by the particular conditions of already consolidated, historical presences. Scenarios capable of resituating the debate in terms of the past —and consequently a new possible interpretation of the "centre"— from the contribution of a complex stock of gazes, experiences and quests, acquired in other more recent ambits of exploration and able to generate from the new assumption of the void, from the arrhythmia of distortion, potentially new relationships between "tissue" and "object". Operations subjected to major solicitations which would attempt to construct —from functional infiltration, morphological perturbation or figurative syncope— restructuring acts carried out on a set of realities which, though inherited, have not necessarily become a heritage. Programmes, geographies, metropolitan limits or historical pre-existences would thus constitute

descobriments de la capacitat propositiva en ells latent, estructurarà el recorregut de les obres que es presenten aquí. Llocs, escenaris, paisatges d'encontre en els quals es pot reconèixer aquesta fràgil realitat emergent i les noves condicions que s'hi remeten:

- El programa és, en determinats projectes, el marc principal d'encontre. Un escenari, paradoxalment, immaterial, abstracte, no físic, però, amb tot, caracteritzat per sol·licitacions formals múltiples: paràmetres determinants a l'hora de projectar propostes arquitectòniques singulars davant dels condicionants d'uns "traçats" —tipologies, volumetries, organigrames— cada vegada més sistematitzats, més propensos a la normativització i l'estàndard. Programes entesos com a "llocs" comuns progressivament estipulats, en els quals el repte, també aquí, és l'alteració astuta i funcional d'uns condicionants de partida excessivament codificats.
- En altres experiències el lloc d'encontre principal es la noció del paisatge abordat; àmbits seminaturals, geografies en metamorfosi latent, plantejades des del treball directe amb un paisatge convertit en matèria primera, en possibilitat instrumental capaç de propiciar noves experiències espacials —i, per tant, arquitectòniques— sobre topografies variades: relleus i talls, terrenys de límit o presències vegetals fortes que suporten, respectivament, universos formals diversos però emparentats, fets d'intervencions precises i flexibles alhora. Modelatges i retalls insòlits del sòl, espais lliures manipulats, moviments congelats —"cristallitzats"—, partícules infiltrades, peces d'enllaç —ponts— o girs inesperats de l'edificació constitueixen intervencions inserides en un joc de complicitats cridat, des d'un equilibri particular entre el que s'omet i el que s'ocupa —entre buit i ple—, a transformar una realitat ja no confiada únicament a la geometria de l'edilici.
- El nou escenari metropolità, el de les àrees perimetrals, de límit, en les quals es manifesta el desplaçament i la dissolució de la nova ciutat, constitueix en altres propostes el principal lloc de treball. Nodes, articulacions, suports d'activitat o grans contenidors sembla que s'enllacin mitjançant una profusa trama interrelacionada que ha passat de les antigues estructures especialitzades a una interconnexió indispensable entre els sistemes de suport i els fluxos que es fusionen i s'intercanvien a través d'aquests. Mecanismes d'activitat, estoc o transferència, l'estructuració dels quals fa referència a consideracions dimensionals —a "una altra escala"—, particularment sensibles a la força de la mobilitat, la comunicació i la nova percepció.
- Altres experiències, en canvi, al·ludirien a indrets molt més prefigurats. Llocs caracteritzats per la preexistència, per les particulars condicions d'unes presències històriques ja consolidades. Escenaris susceptibles de resituar el debat amb el passat —i, per tant, una possible i nova interpretació del "centre"—, des de l'aportació d'un complex bagatge de mirades, experiències i inquietuds, adquirit en altres àmbits d'exploració més recents, i capaços de generar des de la nova assumpció del buit, de l'arítmia o de la distorsió, relacions potencialment noves entre "teixit" i "objecte". Operacions sotmeses a importants sol·licitacions que intenten construir —des de la infiltració funcional, la pertorbació morfològica o la síncope figurativa— accions de reestructuració sobre unes realitats heretades però no necessàriament patrimonialitzades. Programes, geografies, límits metropolitans o preexistències històriques constitueixen, així, indrets potencialment oberts a noves experiències projectuals de concepció generalment empírica i de base freqüentment inestable. Experiències constituïdes, en qualsevol cas, no ja des d'afanys figuratius, sinó des d'impulsos preferentment tàctics: respostes objectuals, solucions imprevistes o pertorbacions puntuals que responen a les claus pròpies del territori en el qual ens movem; les d'aquesta particular situació límit —de

Distorsió de ritme. Fotogrames de "Vertigo". Alfred Hitchcock, 1958
Distortion of rhythm. Images of "Vertigo". Alfred Hitchcock, 1958

places potentially open to new project experiences generally empirical in concept and on a frequently unstable base. Experiences constituted, in any case, not on the basis of figurative zeal but of mostly tactical impulses: objectual replies, unforeseen solutions or specific perturbations which would respond to the very keys of the territory in which we move; those of a particular limit situation —of **suspense**— between balance and commotion, between the predictable and the unexpected, between order and surprise, control and randomness, rigour and freedom.

This suspense keeps us, today, in a constant state of alert, watchful not only of those changes taking place in the new contemporary scenario but also of those intuitively perceived in new professional demands emerging from this scenario.

III. CHARACTERISATION: THE (NEW) PROFESSIONAL FRAMEWORK

During much of the last decade huge government investment (and the conjunctural "leadership" role assigned to the figure of the architect, associated mainly with the refiguration and redemption of urban space) fed in the core of the profession the illusion of a former privileged position from which to cultivate, still with a certain pretence at control, good taste, the specific scenography, references adjusted to fashion and the application of cosmetics to an often repudiated reality. Today, however, this illusion is perilously limited, ensconced and inward-looking in an ever growing golden ghetto of figurative design. An elegant, "glamorous" but increasingly endogenous refuge, nurtured by artisan adaptation to the metier and inclined towards ever smaller work scales, on the fringe of the key factors (economic, legal, perceptive, cultural, spatial, etc.) which today determine professional activity. Suddenly, we are faced with a less self-confident and less instructive panorama: the entry en masse of young professionals into an increasingly less accessible market; recession(s) in the construction sector; fall in investment and demand; the feeling that profound changes are taking place in the model of the liberal professions (until recently practically the only ones with a future for university graduates); the new responsibilities required of professionals; and the discouraging sensation of a certain "displacement" in the field of production itself today constitute sufficiently explicit indicators when it comes to examining the new professional

suspens — entre l'equilibri i el sobresalt, entre el previst i l'inesperat, entre ordre i sorpresa, control i atzar, rigor i llibertat.

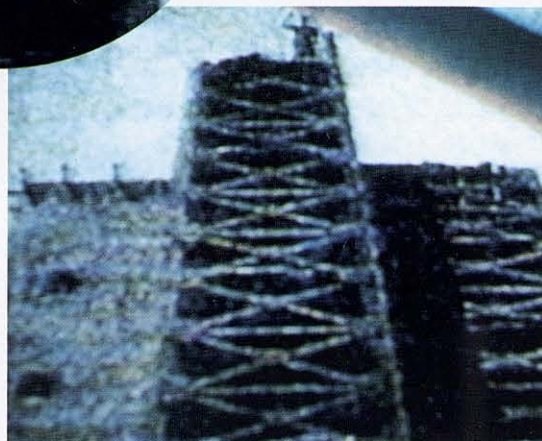
Un suspens que ens situa avui en una situació d'alerta constant, atents no només als canvis produïts en el nou escenari contemporani, sinó també als intuïts en les noves demandes professionals que es remeten a aquest.

III. CARACTERITZACIÓ: EL (NOU) MARC PROFESSIONAL

Si durant una bona part de la dècada passada l'enorme inversió pública desenvolupada des de l'Administració (i el paper de "líderat" conjuntural atorgat a la figura de l'arquitecte, associada prioritàriament a la refiguració i redempció de l'espai urbà) ha permès mantenir en el si del col·lectiu professional la il·lusió d'una antiga posició privilegiada des de la qual poder conrear, encara amb una certa pretensió de control, el bon gust, l'escenografia puntual, la referència ajustada a la moda o el maquillatge d'una realitat freqüentment repudiada, avui aquesta il·lusió es mostra perillosament limitada, entotsolada en un progressiu ghetto daurat reduït al disseny figuratiu. Un refugi, elegant i ple de glamour, però creixentment endogen, alimentat des de l'acomodació artesana a l'ofici i inclinat cap a escales de treball cada vegada més reduïdes, al marge de les claus (econòmiques, legals, perceptives, culturals, espacials...) que determinen avui l'activitat professional.

De sobte s'obre davant nostre un panorama menys confiat i alligador. La massiva incorporació de joves professionals a un mercat de treball cada vegada menys accessible, la(les) crisi(s) en el sector de la construcció, la caiguda de la inversió i la demanda, la intuïció d'una mutació en el model de l'exercici liberal (fins fa poc pràcticament l'únic esperonat des de la formació universitària), les noves responsabilitats que es demanen als professionals i el sentiment descoratjador d'un cert "desplaçament" en l'àmbit propi de la producció, constitueixen avui dades suficientment explícites a l'hora d'abordar el nou marc professional. Un marc en què, d'altra banda, es fa cada vegada més difícil continuar confiant en l'Administració com el "gran i inexhaurible mecenes". La panacea de l'obra pública s'enfronta avui amb la limitació lògica dels encàrrecs (resultat de la cobertura de dèficits progressiva), així com amb un esmunyiment creixent de les solucions cap a patrons cada vegada més afins al prudent terme mig, provat i sancionat, que no pas al risc del que encara està per provar.

"The Fountainhead". King Vidor, 1949

framework. In this framework, moreover, it is becoming more and more difficult to rely on government as the "great, inexhaustible maecenas". The panacea of public works today confronts the logical limitation of assignments (fruit of the progressive coverage of deficits) and the increasing drift of solutions towards ever more systematised and codified patterns, more inclined towards the prudent, tested and sanctioned middle way than towards the risks involved in experimenting along hitherto untrodden paths.

The architect's assumption of the role of motor in the experimental field seems to be increasingly restricted to a spirit of personal inquiry rather than to a true demand from outside.

While there is a general professional desire to attempt to propitiate alternative solutions which go beyond mere reproduction of standards, it is also true that production routine tends progressively towards mistrust of innovative stances—both plastic and technical—which are occasionally plagued by gratuitous or capricious attitudes. Such attitudes foster a growing banishment of professional criteria—which come to depend progressively on questions of taste—but which nonetheless do not impede verification of the dangerous persistence of an almost atavistic sentiment embedded in the culture of the country, little given to demonstrably productive innovation—in both the cultural and the economic spheres—in other ambits more given to investment in experimentation, fundamental to the development of those countries with a will to progress.

In such circumstances, for example, we watch in perplexity the progressive occupation of a physical space developed from neutrality and the force of those structural phenomena (large economic systems or systems of mobility or communication) which act as its backbone while, at the same time, it continues to be reproduced figuratively (in those real-estate operations which mark its identity) on the basis of the pernicious absurdity of strait-jacketed, stereotyped images and support techniques.

All this contributes towards propitiating an atmosphere of tension, doubt and perplexity as we contemplate the future situation of our professional collective. A situation in which the architect can nevertheless still assume major responsibilities if he manages through determination to secure a position of coordination and liaison over and above other collectives which, though less familiar with the form and image of space, are increasingly influential in matters such as the control of the environment, territorial planning and structuring or urbanistic and economic management.

The architect can assume a new, unusual and hybrid role in which tasks will tend to overlap each

La possibilitat de l'arquitecte d'assumir un paper de motor en el camp experimental sembla cada vegada més limitada a inquietuds personals, més que no a una autèntica demanda exterior. Si bé existeix un afany professional generalitzat per intentar propiciar solucions alternatives més enllà de la simple reproducció d'estàndards, també és cert que la rutina de la producció tendeix progressivament a desconfiar d'aquesta intenció renovadora—tant en els aspectes plàstics com en els tècnics—afectada per ocasionals actituds gratuïtes o capricioses. Actituds que afavoreixen un arraconament creixent del criteri professional—progressivament assimilat a temes de "gust"—, però que no impedeixen constatar, en qualsevol cas, la perillosa persistència d'un sentiment gairebé atàvic, enquistat en la pròpia cultura del país, poc propici a una innovació provadament rendible—tant en el camp cultural com en l'econòmic—en altres àmbits més propensos a la inversió en parcel·les d'experimentació fonamentals per al desenvolupament de les societats amb voluntat de progrés. En aquestes circumstàncies assistim perplexos a la progressiva ocupació d'un espai físic, desenvolupat a partir de la neutralitat i la força dels fenòmens estructurals (grans sistemes econòmics, de mobilitat o de comunicació) que el vertebraren, però que, alhora, continua produint-se figurativament (en les operacions immobiliàries que marquen la seva identitat) des de la carrincloneria verinosa d'uns patrons encotillats i estereotipats, tant en les imatges com en les tècniques que els donen suport.

Tot això contribueix a propiciar una atmosfera de tensió, dubte i desconcert davant la futura situació del nostre col·lectiu professional. Una situació en la qual l'arquitecte encara pot, malgrat tot, assumir responsabilitats fortes si aconsegueix desenvolupar, d'una manera decidida, un paper important de coordinació i enllaç amb altres col·lectius menys familiaritzats amb la forma i la visió de l'espai, però progressivament influents en temes com el control de

other: manager, coordinator, technician and planner, an attentive observer of the most useful manifestations of his time, a builder of reality and demiurge, a competent manufacturer of products. The new figure of the architect will come increasingly closer to that of an effective creator capable of providing replies to the diversity of scales characteristic of new project challenges than to that of a minor artisan with artistic pretensions. In this new reality, the role of the critics and of the media will be paradoxically limited to the refined elegance of the *chercheur*, shunning coarseness and inclined above all towards the exploration of apparently unpolluted iconographic universes. Indeed, we might ask ourselves to what extent the interests of the specialised press —both the more commercial, devoted to consecrating in four-tone couché the works of the “vedettes” and the more exquisite publications, devoted to theoretical reflection— are not moving rapidly away from the true preoccupations of the collective to which it addresses. To what extent should we not now be fostering not only the analysis of those artistic or conceptual areas which have emerged from searchings akin to contemporary creation, but also of those other, less gratifying and theoretical areas which are nevertheless more in tune with new process demands in the profession?

Areas not necessarily linked to attractive figurative materialisations or to profitable iconographical consecrations but to other, more arid parameters such as those of the organisation and structuring of the profession itself, those of the evolution of the labour market and new relationships of promotion, specialisation and interdisciplinary exchanges deriving from it, those of the analysis of those strategies (legal, financial, economic, political and so on) which emerge today as decisive points of reference in the construction of space or those of new instrumental data with the capacity to foster greater technical perfection.

Ours is a profession living in difficult times of change. From the vocational point of view and by virtue of its double artistic and technical nature, it is a profession open to knowledge, research and trial and error.

The act of turning away from this disturbing reality, from this framework to be redefined, might lead to blind entrenchment on the part of the media and of critics in crystalline refuges built around the still profitable brilliance of increasingly vaporous and distant stars, or around the wilful though limited search for abstract intellectual constructions. Universes in both cases limited, fragile crystal balls which may one day smash into a thousand fragments against the hard reality of a progressively more marginated profession.

Esclat. “Ciudad Kane”. Orson Welles, 1940
Crash. “Citizen Kane”. Orson Welles, 1940

l’entorn, la planificació i estructuració del territori o la gestió econòmica i urbanística; assumir una nova i estranya condició híbrida en la qual les tasques tendiran a solapar-se: manager, coordinador, tècnic, gestor i projectista: observador atent davant les manifestacions més útils del seu temps, constructor i demiürg davant la realitat, fabricant competent de cara al producte. La nova figura de l’arquitecte serà cada vegada més propera a la d’un creatiu eficaç, capaç de respondre a la diversitat d’escales pròpia dels nous reptes projectuals, que no a la d’un petit artesà amb ínfulas artístiques.

En aquesta nova realitat, el paper de la crítica i dels mitjans de difusió sembla limitar-se, paradoxalment, a l’elegància pulcra del *chercheur* situat “al marge”, més enllà d’allò groller, preferentment inclinat a l’exploració d’universos iconogràfics aparentments impol·luts.

Cal preguntar-se, en efecte, fins a quin punt els interessos de la premsa especialitzada —tant de la més comercial, dedicada a museïficar en quadricromia i couché la producció de les vedettes, com d’aquelles publicacions més exquisides, abocades a la reflexió teòrica— no s’estan allunyant acceleradament de les veritables preocupacions pròpies del col·lectiu al qual es dirigeixen. Fins a quin punt no s’hauria de potenciar en aquests moments no només l’anàlisi de les parcel·les artístiques o conceptuals sorgides d’inquietuds afins a la pròpia creació contemporània, sinó també la d’aquelles altres inquietuds, menys gratificants i teòriques, però més d’acord amb les noves demandes processals de la professió. Parcel·les no forçosament lligades a figuracions materials atractives o a museïficacions iconogràfiques rendibles, sinó a altres paràmetres més àrids com els de la mateixa organització i estructuració professional, els de l’evolució del mercat de treball i les noves relacions de promoció, especialització i interdisciplinarietat que es deriven d’aquest, els de l’anàlisi de les estratègies (legals, financeres, econòmiques, polítiques...) que es mostren avui com a referents decisius en la construcció de l’espai, o bé els de les noves dades instrumentals, susceptibles d’afavorir un major perfeccionament tècnic.

Aquesta és una professió situada en un difícil moment de canvi. Una professió vocacionalment oberta, per la seva doble condició artística i tècnica, al coneixement, la recerca i l’assaig. Allunyar-se d’aquesta realitat inquieta, d’aquest marc per redefinir, pot conduir a un atrinxerament cec de mitjans de difusió i crítica en refugis cristal·lins construïts a l’entorn del fulgor encara rendible d’unes estrelles cada vegada més vaporoses i llunyanes, o a la voluntariosa però limitada recerca de construccions intel·lectuals abstractes. Universos limitats, tant en un cas com en l’altre, fràgils esferes de cristall que poden acabar estavellant-se, esclatant en mil bocins contra la dura realitat d’una professió progressivament al marge.

